

Explaining the Realignment of Iran's Geopolitical Position in the New Regional Order, Based on the Strategic Achievements of the 2026 War

Mohammadhadi Seydi¹

Research Article

Received:
30 May 2026

Revised:
25 July 2026

Accepted:
12 September
2026

Published:
17 September
2026

PP. 110-132

INTRODUCTION

The 2026 war constituted a major geopolitical turning point that significantly transformed the security environment and regional order of the Middle East. The conflict went beyond a conventional military confrontation and generated structural changes in the distribution of power, regional security arrangements, geopolitical relations, and the strategic position of the Islamic Republic of Iran. It also exposed the limitations of traditional security doctrines that relied primarily on conventional military capabilities, fixed alliance structures, and hardware-based deterrence. Given Iran's central position in West Asian security dynamics, changes in the regional balance of power directly affect its defense doctrine and national security strategy. The main problem addressed in this study is the growing gap between traditional deterrence mechanisms and the new geopolitical realities of the post-war environment. The 2026 war demonstrated that emerging threats increasingly operate simultaneously in military, cyber, technological, economic, cognitive, and networked domains. Accordingly, this study examines the structural consequences of the war for Iran's regional security strategy and asks how the Islamic Republic of Iran can preserve its stability and national interests in the emerging geopolitical order. The central argument is that the erosion of previous balances of power requires a transition from exclusively hardware-based security toward hybrid deterrence, networked security, technological resilience, geo-economic connectivity, and flexible regional cooperation.

THEORETICAL FRAMEWORK

This study combines Structural Realism and Regional Security Complex Theory (RSCT) as complementary theoretical frameworks. Structural Realism emphasizes the anarchic nature of the international system and the importance of the distribution of capabilities in shaping state behavior. From this perspective, the 2026 war is understood as a structural shock that disrupted the existing balance of power in the Middle East. Changes in regional power relations compel states, including Iran, to reconsider their strategic priorities and adopt new balancing mechanisms to ensure survival and national security. Regional Security Complex Theory, developed by Barry Buzan and Ole Wæver, emphasizes the geographical concentration and interdependence of security relations. According to this approach, the security of regional actors is deeply interconnected, and major changes affecting one actor can influence the entire regional security system.

1. M.A. Student in International Relations, Razi University, Kermanshah, Iran,
Email: mohamadhadi161062@gmail.com Orcid Code: 0009-0003-5674-3671

The 2026 war therefore transformed patterns of friendship, hostility, alliance formation, and regional competition.

The combination of these two perspectives enables the study to analyze the conflict both as a transformation in the distribution of power and as a reconfiguration of regional security interdependence. This theoretical framework supports the argument that Iran must redefine its strategic depth and security doctrine by combining structural balancing with regional networking, technological capabilities, and multidimensional deterrence.

Strategic scenario-building is used to assess potential developments in the regional security environment. The analytical focus includes the transformation of the balance of power, the emergence of strategic vacuums, technological changes in warfare, the redefinition of strategic depth, the changing geopolitical importance of energy and transit corridors, and the transition toward hybrid deterrence.

METHODOLOGY

This research employs a descriptive-analytical methodology combined with a futures-oriented approach. The study examines the geopolitical and strategic consequences of the 2026 war through the analysis of changes in regional power relations, security arrangements, emerging threats, alliance structures, technological developments, and geopolitical scenarios. The descriptive dimension identifies the major transformations produced by the conflict, while the analytical dimension interprets these developments through Structural Realism and Regional Security Complex Theory. In addition, the futures-oriented perspective enables the research to examine possible trajectories of the post-war regional order and identify strategic opportunities and vulnerabilities facing Iran

RESULTS & DISCUSSION

The findings indicate that the 2026 war generated a significant transformation in the structure of power in the Middle East. The conflict challenged the traditional hierarchical security order, which was heavily influenced by external powers and conventional military arrangements, and accelerated the emergence of a more distributed and networked structure of power.

One of the most important findings is the declining sufficiency of purely conventional and hardware-based deterrence. Contemporary threats increasingly operate across multiple domains, including cyber space, artificial intelligence, electronic warfare, economic infrastructure, cognitive operations, and information networks. Consequently, national security can no longer be guaranteed exclusively through conventional military capabilities.

The study identifies hybrid deterrence as a central strategic requirement for Iran in the post-2026 environment. Hybrid deterrence combines military capabilities with cyber power, artificial intelligence, electronic warfare, economic instruments, diplomatic initiatives, strategic communication, and networked security arrangements. Such a strategy increases the costs and uncertainties associated with aggression and complicates the strategic calculations of potential adversaries.

Another major finding concerns the transformation of the concept of strategic depth. Traditionally, strategic depth was primarily understood in geographical and military terms. However, the post-war environment requires a broader definition that includes technological infrastructure, cyber capabilities, information networks, economic interdependence, transportation corridors, and regional connectivity.

The findings further demonstrate that geo-economic factors have become increasingly important components of national security. Iran's geographical position and its potential role in regional transportation and energy corridors can create strategic advantages. The North-South and East-West corridors, together with energy infrastructure, may strengthen Iran's geopolitical position by increasing its importance within regional and Eurasian networks. Such interdependence can raise the economic and political costs of attempts to isolate the country. Technological transformation is another major dimension of the emerging security environment.

The research also highlights the growing importance of networked security. Decentralized security structures involving state and non-state actors can increase resilience against concentrated military attacks. A distributed network is less vulnerable to the destruction of individual command centers or strategic facilities. In this context, Iran's post-war security strategy increasingly requires flexible and interconnected networks rather than exclusive dependence on centralized and rigid security arrangements.

At the same time, the post-war environment has generated important challenges. The weakening of previous regional arrangements has created strategic vacuums and increased uncertainty. Changes in alliance structures may intensify regional competition and security dilemmas. Moreover, cyber warfare, attacks against critical infrastructure, economic disruption, cognitive operations, environmental insecurity, and declining social cohesion represent new dimensions of national security threats.

The study therefore argues that military deterrence must be integrated with national resilience. A country may possess significant military capabilities but remain vulnerable if its economic infrastructure, transportation networks, information systems, social cohesion, and critical services are exposed to disruption. The protection of these sectors is consequently essential to maintaining effective deterrence.

CONCLUSIONS & SUGGESTIONS

This study offers a comprehensive examination of political parties and the party system, concluding that the 2026 war constituted a structural watershed in the Middle East's geopolitical and security architecture. The conflict accelerated transformations in the regional balance of power and exposed the inadequacies of conventional security and deterrence paradigms. For the Islamic Republic of Iran, the emerging strategic environment necessitates a shift from predominantly hardware-centric security toward a multidimensional framework grounded in hybrid deterrence, technological capacity, networked security, economic resilience, and geo-economic connectivity. First, Iran should formulate an integrated hybrid deterrence doctrine that synthesizes conventional military capabilities with cybersecurity, artificial intelligence, electronic warfare, economic resilience, diplomatic engagement, and strategic communication. Second, strategic depth must be reconceptualized beyond territorial and military parameters, increasingly encompassing technological networks, economic interdependence, transit corridors, information infrastructure, and institutionalized relations with neighboring states. Third, strengthening national and systemic resilience should become a central priority, requiring the protection of critical infrastructure, energy systems, cyber networks, transportation routes, and economic institutions against multidimensional threats. Fourth, Iran should leverage its geo-economic and transit potential more effectively; reinforcing regional transportation corridors and energy linkages can convert geographical advantages into enduring sources of strategic power. Fifth, enhanced investment in emerging technologies, particularly artificial intelligence, autonomous systems, cyber capabilities, electronic warfare, and intelligent command structures, is indispensable for bolstering deterrence and countering novel forms of warfare. Finally, the study recommends developing a regional security architecture rooted in endogenous cooperation, strategic interdependence, and networked security. Sustainable regional stability cannot rely exclusively on external actors; it demands stronger indigenous capacities, regional collaboration, economic connectivity, and flexible security arrangements. Ultimately, Iran's geopolitical standing will hinge on its capacity to integrate geographical, technological, economic, and network-based capabilities into a cohesive architecture of national and regional security. The transition toward hybrid, multidimensional deterrence therefore emerges as a strategic imperative for safeguarding national interests and adapting to the post-2026 regional order.

Key Words: Regional security strategy, Hybrid deterrence, Geopolitical consequences, 2026 war, Iran, Structural realism.

تبیین بازآرایی موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در نظم منطقه‌ای جدید بر پایه دستاوردهای راهبردی جنگ ۲۰۲۶

محمدهادی صیدی^۱ ID

چکیده

جنگ ۲۰۲۶ به عنوان یک نقطه عطف ژئوپلیتیکی، نظم امنیتی پیشین خاورمیانه را دگرگون کرده و معماری امنیتی جمهوری اسلامی ایران را با چالش‌های نوینی مواجه نموده است که بازنگری در اولویت‌های دفاعی و دکرترین امنیتی کشور را ضروری می‌سازد. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که اثرات ساختاری این جنگ بر دکرترین دفاعی ایران چیست و چگونه می‌توان خلأهای استراتژیک منطقه‌ای را پوشش داد. بر اساس فرضیه تحقیق، جنگ ۲۰۲۶ منجر به فرسایش الگوهای سنتی موازنه شده و نیاز به گذار از امنیت سخت‌افزاری صرف به سوی بازدارندگی ترکیبی و دیپلماسی دفاعی هوشمند را ایجاد کرده است. این مطالعه با روشی توصیفی - تحلیلی و آینده‌پژوهانه، بر پایه چارچوب نظری رئالیسم ساختاری و نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای، از طریق تحلیل داده‌های راهبردی و سناریونویسی به انجام رسیده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که این منازعه منجر به تغییر توازن قوا و ضرورت بازتعریف عمق استراتژیک ایران شده است. در نهایت، نتایج تحقیق تأکید می‌کند که برای مهار اثرات مخرب ژئوپلیتیکی و تثبیت جایگاه منطقه‌ای، جمهوری اسلامی ایران نیازمند بهره‌گیری از ظرفیت‌های نوین در حوزه امنیت شبکه‌ای و اقتصادی و ائتلاف‌سازی‌های استراتژیک در محیط پساجنگ است.

واژگان کلیدی: استراتژی امنیت منطقه‌ای، بازدارندگی ترکیبی، پیامدهای ژئوپلیتیکی، جنگ ۲۰۲۶، جمهوری اسلامی ایران، رئالیسم ساختاری.

مقاله علمی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۵/۰۳/۰۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۵/۰۵/۰۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵/۰۵/۲۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۶/۲۶

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

Email: mohamadhadi161062@gmail.com Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0003-5674-3671>

استناد به این مقاله: صیدی، محمدهادی (۱۴۰۴). سنجش بازآرایی موقعیت ژئوپلیتیکی ایران در نظم منطقه‌ای جدید بر پایه دستاوردهای راهبردی

جنگ ۲۰۲۶، فصلنامه سیاست پژوهی غرب آسیا، ۲ (۳) ۱۱۰-۱۳۲

مقدمه

منطقه خاورمیانه به دلیل برخورداری از موقعیت راهبردی، منابع انرژی و تقاطع تمدنی، همواره عرصه رقابت قدرت‌های بزرگ و بازیگران منطقه‌ای بوده است. در این میان، نظم امنیتی این منطقه طی دهه‌های گذشته بر پایه الگوهای سنتی موازنه قوا و کنشگری دولت - ملت‌ها استوار بود؛ اما وقوع جنگ ۲۰۲۶ به عنوان یک زمین‌لرزه سیاسی - نظامی، تمامی این معادلات را وارد فاز جدیدی از بی‌ثباتی و دگرگونی کرد. این منازعه نه تنها مرزهای فیزیکی، بلکه مرزهای مفهومی امنیت را در نزد بازیگران کلیدی، به ویژه جمهوری اسلامی ایران، جابه‌جا کرده است. با توجه به جایگاه محوری ایران در ترتیبات امنیتی غرب آسیا، هرگونه تغییر در ساختار قدرت منطقه، مستقیماً دکترین دفاعی و استراتژی امنیت ملی این کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مسئله بنیادین این پژوهش، بحران کارآمدی در دکترین‌های امنیتی سنتی در مواجهه با تغییرات ساختاری پساجنگ است. در واقع، میان توانمندی‌های بازدارنده پیشین و الگوهای جدید توزیع قدرت در نظم نوین منطقه، یک گسست استراتژیک ایجاد شده است. ابزارهای کلاسیک بازدارندگی و ائتلاف‌های پیشین که بر پایه پیش‌فرض‌های پیش از جنگ ۲۰۲۶ شکل گرفته بودند، در فضای جدیدی که توازن قدرت در آن به شدت متلاطم شده، دیگر قادر به مدیریت تهدیدات یا تضمین منافع ملی نیستند. این تضاد میان دکترین موجود و واقعیت‌های ژئوپلیتیکی تحول‌یافته، منجر به ایجاد یک خلأ راهبردی شده است؛ به گونه‌ای که تداوم اتکا به الگوهای امنیتی سخت‌افزاری و صلب، نه تنها منجر به عدم دستیابی به ثبات نمی‌شود، بلکه ریسک خطاهای محاسباتی و شکست‌های استراتژیک را در سیاست خارجی و دفاعی افزایش می‌دهد. بنابراین، ضرورت بازتعریف و بازخوانی استراتژی امنیت منطقه‌ای بر اساس متغیرهای جدید، به یک الزام حیاتی برای بقا و پیشرفت ملی تبدیل شده است. پژوهش حاضر تلاش دارد با بهره‌گیری از چارچوب نظری رئالیسم ساختاری و نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای، ابعاد تحول‌یافته قدرت در خاورمیانه را واکاوی نماید. در این راستا، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و رویکرد آینده‌پژوهانه، این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال اصلی است که جمهوری اسلامی ایران در نظم نوین ژئوپلیتیکی پس از جنگ ۲۰۲۶، چگونه می‌تواند با گذار از مدل‌های امنیت سخت‌افزاری صرف به سوی بازدارندگی ترکیبی و پیوندهای نوین اقتصادی، ثبات و منافع ملی خود را در مواجهه با تغییرات ساختاری منطقه تضمین نماید؟

۱- پیشینه پژوهش

دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و فرزی، هادی (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «تحول دکترین امنیت منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران: از بازدارندگی متعارف به بازدارندگی هوشمند» با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بررسی تغییرات در الگوی رفتاری ایران در قبال بحران‌های نوظهور خاورمیانه پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با تهدیدات شبکه‌ای، از بازدارندگی صرفاً نظامی فاصله گرفته و به سمت بازدارندگی هوشمند که ترکیبی از توان دفاعی و ائتلاف‌های سیاسی است، حرکت کرده است.

مرشایمر (۲۰۲۱) با تکیه بر چارچوب رئالیسم ساختاری، استدلال می‌کند که تغییر در توزیع قدرت در مناطق حساس و استراتژیک (مانند خاورمیانه)، لزوماً به معنای تداوم نظم‌های پیشین نیست، بلکه این تغییرات منجر به فرسایش تدریجی ساختارهای قدیمی و شکل‌گیری یک معماری امنیتی جدید می‌شود. از منظر وی، در شرایطی که توازن قدرت متلاطم شده

است، قدرت‌های منطقه‌ای نمی‌توانند بر دکترین‌های صلب و قدیمی تکیه کنند؛ بلکه مجبورند در پاسخ به واقعیت‌های جدید ژئوپلیتیکی، استراتژی‌های خود را بر اساس موازنه قوا و توزیع توانمندی‌ها بازتعریف نمایند (Mearsheimer, 2021). او معتقد است که در فضای پساجنگ، هرگونه تلاش برای بازگشت به نظم پیشین، نه تنها ناموفق خواهد بود، بلکه منجر به بروز خطاهای محاسباتی می‌گردد؛ چرا که در نظم نوین، بازیگران باید توازنی میان بازدارندگی سخت و انعطاف‌پذیری استراتژیک ایجاد کنند تا بتوانند در محیطی که توزیع قدرت در آن تغییر کرده است، بقای خود را تضمین نمایند.

بوزان و ویور (۲۰۲۳) در تحلیل‌های اخیر خود بر مفهوم مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای تأکید می‌ورزند و استدلال می‌کنند که امنیت در مناطق متلاطم، تابعی از هم‌بستگی امنیتی میان بازیگران است. از منظر این نظریه‌پردازان، وقوع جنگ‌های مقیاس بزرگ در خاورمیانه، صرفاً یک درگیری نظامی نیست، بلکه منجر به بازتوزیع بنیادین در الگوهای دوستی و دشمنی می‌شود؛ به گونه‌ای که ائتلاف‌های پیشین فروپاشیده و محورهای امنیتی جدیدی بر اساس تهدیدات مشترک شکل می‌گیرند.^۱ یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که در نظم نوین غرب آسیا، امنیت یک کشور دیگر به صورت مجزا تعریف نمی‌شود، بلکه به شدت با امنیت همسایگان گره خورده است؛ این یعنی هرگونه تغییر در وضعیت امنیتی یک بازیگر کلیدی، موج‌های لرزه‌ای ایجاد می‌کند که کل مجموعه امنیتی منطقه را تحت تأثیر قرار داده و دولت‌ها را مجبور به بازنگری در دکترین‌های دفاعی خود می‌سازد.

با وجود غنای ادبیات پژوهشی در حوزه دکترین‌های امنیتی ایران و تحولات ژئوپلیتیک خاورمیانه، این مقاله از سه جنبه دارای نوآوری راهبردی است که آن را از پژوهش‌های پیشین متمایز می‌کند: نخست؛ در حالی که اغلب مطالعات گذشته بر پیامدهای جنگ‌های کلاسیک یا نیابتی قرن بیستم متمرکز بوده‌اند، پژوهش حاضر با اتخاذ رویکردی آینده‌پژوهانه، برای اولین بار به واکاوی جنگ ۲۰۲۶ به عنوان یک متغیر کلان و دگرگون‌ساز می‌پردازد. نوآوری اصلی در اینجا، ترسیم دقیق ابعاد ژئوپلیتیکی پساجنگ و تحلیل اثرات وضعی آن بر معماری امنیتی منطقه است که در مطالعات پیشین به دلیل ماهیت آینده‌نگارانه آن مغفول مانده بود. دوم؛ این تحقیق با فرارفتن از الگوهای سنتی بازدارندگی، مفهوم بازدارندگی ترکیبی و شبکه‌ای را در چارچوب نظم پساجنگ ۲۰۲۶ تبیین می‌کند. در حالی که پیشینه‌های تحقیق عمدتاً بر توازن قوای سخت‌افزاری تأکید داشتند، این مقاله با ترکیب متغیرهای امنیت سایبری، پیوندهای اقتصادی راهبردی و ائتلاف‌های غیررسمی، مدلی نوین از امنیت منطقه‌ای را برای جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌دهد که منطبق بر واقعیت‌های ژئوپلیتیکی جدید است. سوم؛ نوآوری روش‌شناختی این مقاله در تلفیق نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای با سناریونویسی راهبردی است. این رویکرد ترکیبی به پژوهش اجازه داده است تا برخلاف مطالعات تک‌بعدی گذشته، واکنش‌های سیستماتیک ایران به خلأهای قدرت در منطقه را نه به عنوان یک کنش منفرد، بلکه در قالب یک منظومه امنیتی یکپارچه تحلیل و ارزیابی نماید.

۲- چارچوب نظری پژوهش

در این پژوهش، جهت تبیین پیامدهای ژئوپلیتیکی جنگ ۲۰۲۶ بر استراتژی امنیتی ایران، از تلفیق دو چارچوب نظری مکمل در حوزه روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای بهره گرفته شده است:

نخست، با بهره‌گیری از رئالیسم ساختاری، بر این فرض استوار است که ساختار نظام بین‌الملل (به دلیل آنارشیک بودن) و توزیع توانمندی‌ها میان واحدها، رفتار دولت‌ها را تعیین می‌کند (Waltz, 1979, p. 116). در این چارچوب، جنگ ۲۰۲۶ به عنوان یک تکانه ساختاری نگریسته می‌شود که توازن قوا در خاورمیانه را بر هم زده و منجر به تغییر در توزیع قدرت شده است (Gilpin, 1981, p. 24). طبق این نظریه، جمهوری اسلامی ایران در پاسخ به تغییرات ساختاری ناشی از جنگ، ناگزیر به اتخاذ استراتژی‌هایی است که بقا و امنیت ملی آن را در محیطی رقابتی تضمین کند (Mearsheimer, 2021, p. 215). از منظر رئالیسم ساختاری، پیامدهای این جنگ، ایران را به سمت موازنه قوا سوق می‌دهد. این موازنه در محیط پساجنگ، بر اساس تحلیل‌های جدید از توازن قدرت در خاورمیانه، می‌تواند در قالب بازدارندگی ترکیبی تجلی یابد تا خلأ قدرت ناشی از جنگ توسط نیروهای متخاصم پر نشود (Walt, 2026, p. 82). دوم، نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای مطرح شده توسط بوزان و ویور، بر این فرض استوار است که امنیت، پدیده‌ای منطقه‌ای است و تهدیدات در مسافت‌های کوتاه سریع‌تر منتقل می‌شوند (Buzan & Wæver, 2023, p. 120). طبق این نظریه، خاورمیانه یک مجموعه امنیتی است که بازیگران آن دارای وابستگی متقابل امنیتی هستند. در این چارچوب، جنگ ۲۰۲۶ منجر به دگرگونی بنیادین در الگوهای دوستی و دشمنی در منطقه شده است.

نوآوری این نظریه برای پژوهش حاضر در این است که نشان می‌دهد امنیت جمهوری اسلامی ایران پس از جنگ، دیگر تابعی از کنشگری انفرادی نیست، بلکه به ساختار نفوذ در کشورهای همسایه و مدیریت مجموعه امنیتی غرب آسیا گره خورده است (Buzan & Wæver, 2023, p. 128). تغییر مرزهای ژئوپلیتیکی و ظهور بازیگران غیردولتی جدید پس از جنگ، ایران را ناچار می‌سازد تا استراتژی امنیت منطقه‌ای خود را از امنیت مرزمحور به امنیت منظومه‌ای و شبکه‌ای ارتقا دهد تا بتواند در نظم نوین، استقلال استراتژیک خود را حفظ نماید (Aras, 2023, p. 54). استراتژی جمهوری اسلامی ایران در دوران پس از ۲۰۲۶، ترکیبی از تلاش برای حفظ توازن ساختاری (بر اساس رئالیسم ساختاری والتز و گیلپین) و مدیریت پیوندهای امنیتی با محیط پیرامونی (بر اساس نظریه بوزان) است. این چارچوب مفهومی اجازه می‌دهد تا پیامدهای جنگ نه به عنوان رویدادهایی گذرا، بلکه به عنوان تغییرات بنیادین در منطق امنیتی منطقه تحلیل شوند که ایران را به سمت بازتعریف عمق استراتژیک و بازدارندگی ترکیبی سوق داده است (Dehghani, 2026, p. 18).

۳- دگرگونی در ساختار قدرت خاورمیانه؛ واکاوی ژئوپلیتیکی جنگ ۲۰۲۶

دگرگونی در ساختار قدرت خاورمیانه در پی جنگ ۲۰۲۶ را نباید صرفاً به عنوان یک جابه‌جایی در موازنه نظامی تعبیر کرد، بلکه این واقعه نشان‌دهنده یک گسست پارادایمیک در نظم بین‌الملل و منطقه‌ای بود که زیرساخت‌های امنیت کلاسیک را به کلی دگرگون ساخت (Buzan, 2023, p. 132). در این واکاوی ژئوپلیتیکی، جنگ ۲۰۲۶ به عنوان نقطه پایانی بر دوران هژمونی تک‌قطبی فرامنطقه‌ای نگریسته می‌شود؛ چرا که شکست استراتژی حملات پیش‌دستانه و تهاجم گسترده علیه زیرساخت‌های حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران، ثابت کرد که برتری تکنولوژیک سنتی دیگر لزوماً به معنای پیروزی سیاسی یا تثبیت نظم نیست (Mearsheimer, 2021, p. 218). این منازعه نشان داد که ساختار قدرت از یک وضعیت هرمی با رأسیت قدرت‌های بزرگ، به یک وضعیت منظومه‌ای و توزیع‌شده تغییر یافته است که در آن بازیگران بومی با اتکا به دانش فنی درون‌زا و شبکه‌های دفاعی غیرمتمرکز، قادر به خنثی‌سازی توان تهاجمی ارتش‌های کلاسیک هستند (Hammes, 2021).

74, p. 2023). از سوی دیگر، این دگرگونی منجر به ظهور مفهوم حاکمیت فناورانه گردید؛ به این معنا که مرزهای جغرافیایی جای خود را به مرزهای سایبری و فضایی دادند و قدرت در توانمندی یک دولت برای حفظ تاب‌آوری سیستمی در برابر حملات هوش مصنوعی و جنگ‌های الکترونیک تعریف شد (Sayler, 2020, p. 12). علاوه بر این، تغییر در ساختار قدرت باعث شد که خاورمیانه از یک مصرف‌کننده امنیت به یک تولیدکننده مدل‌های امنیتی بومی تبدیل شود که در آن ائتلاف‌های جدید، نه بر پایه ایدئولوژی‌های انتزاعی، بلکه بر پایه ضرورت‌های بقای ژئواکونومیک و مدیریت مشترک کریدورهای انرژی شکل گرفتند (Aras, 2023, p. 112).

در این میان، جمهوری اسلامی ایران با بازتعریف نقش خود، از یک قدرت تجدیدنظرطلب به یک معمار نظم نوین تغییر وضعیت داد که توانست میان میدان نبرد و میز دیپلماسی، پیوندی اندام‌وار برقرار کند. این دگرگونی در نهایت منجر به فرسایش بازدارندگی صرفاً نظامی و جایگزینی آن با بازدارندگی چندلایه شد که در آن امنیت اقتصادی، ثبات سیاسی و نفوذ تکنولوژیک، اضلاع جدید قدرت را در غرب آسیای پساجنگ تشکیل می‌دهند (Blackwill & Harris, 2016, p. 185). این تحول ساختاری، خاورمیانه را به سمتی سوق داده است که هرگونه مداخله خارجی به دلیل هزینه گزاف تقابل با شبکه‌های دفاعی هوشمند، عملاً با بن‌بست استراتژیک مواجه می‌شود و این همان جوهره نظم نوین ژئوپلیتیکی در قرن بیست و یکم است. جنگ ۲۰۲۶ را نباید صرفاً یک رویارویی نظامی محدود قلمداد کرد؛ بلکه این واقعه در تحلیل ژئوپلیتیکی، یک گسست ساختاری محسوب می‌شود که به دوران گذار در خاورمیانه پایان داد (Mearsheimer, 2021, p. 221). این جنگ با هدف قرار دادن ارکان قدرت در منطقه، موازنه قوای سنتی را که بر پایه حضور مسلط بازیگران فرامنطقه‌ای (به‌ویژه ایالات متحده) و پیمان‌های امنیتی کلاسیک استوار بود، به چالش کشید (Buzan & Wæver, 2023, p. 145).

۱-۳- ماهیت و ابعاد منازعه ۲۰۲۶

جنگ جمهوری اسلامی ایران با آمریکا و رژیم صهیونیستی از الگوی جنگ‌های نسل پنجم پیروی کرد که در آن مرز میان جبهه نظامی و غیرنظامی از بین رفت. ورود مستقیم قدرت‌های بزرگ به منازعه و تغییرات در سطوح عالی رهبری در ایران (پس از حوادث اسفند ۱۴۰۴)، ماهیت این جنگ را از یک تنش مرزی به یک جنگ موجودیتی برای بازتعریف نظم منطقه تبدیل کرد (Dehghani Firouzabadi & Farzi, 2023, p. 35). این منازعه نشان داد که دیگر وضعیت موجود به دلیل تغییر در توزیع توانمندی‌ها قابل تداوم نیست (Mearsheimer, 2021, p. 225). این منازعه محصول تلاقی معمای امنیت و تلاش ناامیدانه آمریکا و رژیم صهیونیستی برای مهار جهش راهبردی ایران در منطقه بود.

کارشناسان رسانه‌ای و تحلیلگران ژئوپلیتیک نظیر جان مرشایمر، این تقابل را نوعی جنگ پیش‌دستانه ارزیابی می‌کنند که با هدف تخریب زیرساخت‌های حاکمیتی و بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران پیش از تثبیت کامل نظم نوین منطقه‌ای آغاز شد. در بعد نظامی، این جنگ با حملات هوایی گسترده و عملیات‌های سایبری همه‌جانبه علیه مراکز فرماندهی صورت گرفت که نشان‌دهنده تمرکز مهاجمان بر تضعیف تاب‌آوری سیستمی ایران بود. دلیل کلیدی شروع این تجاوز، هراس واشینگتن و تل‌آویو از تغییر موازنه قوا به نفع ساختار قدرت درون‌زا و پایان هژمونی فرامنطقه‌ای در غرب آسیا توصیف می‌شود. از منظر علمی، این واقعه نتیجه منطقی رقابت در ساختار آنارشیک بین‌الملل است که در آن قدرت‌های در حال افول برای جلوگیری از ظهور یک قطب جدید قدرت، به ابزارهای سخت متوسل می‌شوند؛ هرچند مقاومت جمهوری اسلامی ایران

ثابت کرد که ابزارهای تکنولوژیک به تنهایی قادر به تغییر اراده سیاسی یک بازیگر نظام‌مند نیستند (Waltz, 1979, p. 121). دسته دوم احزاب غیراسلامی شامل گروه‌هایی است که بر اساس ایدئولوژی‌های ملی‌گرای و دموکراسی لیبرال شکل گرفته‌اند. حزب ملی‌گرای عراق، که با حدود ۵ درصد آرا در انتخابات‌های اخیر شناخته می‌شود، یکی از نمایندگان اصلی این دسته محسوب می‌گردد. این حزب بر اساس اصول ملی‌گرای عراقی شکل گرفته و به دنبال ایجاد یک هویت ملی مشترک برای تمام عراقی‌ها است (Al-shadeedi & van veen, 2020, p. 10).

۲-۳- تحول در موازنه قوای منطقه‌ای

طبق منطق رئالیسم ساختاری، جنگ ۲۰۲۶ منجر به فرسایش قدرت بازیگرانی شد که به امنیت وارداتی تکیه داشتند. در مقابل، بازیگرانی که دارای تاب‌آوری داخلی و عمق راهبردی بودند، توانستند علی‌رغم فشارهای سنگین، به عنوان قطب‌های جدید قدرت ظاهر شوند (Buzan & Wæver, 2023, p. 138). این جنگ باعث شد که قطب‌بندی‌های قدیمی (مانند بلوک‌بندی‌های ناشی از پیمان ابراهیم) تحت تأثیر ضرورت‌های امنیتی جدید، دچار شکاف و بازآرایی شوند و الگوهای دوستی و دشمنی در مجموعه امنیتی غرب آسیا دگرگون گردد (Buzan & Wæver, 2023, p. 142). جابجایی موازنه قوا پس از جنگ ۲۰۲۶ نشان‌دهنده یک تغییر پارادایمیک از ساختار سلسله‌مراتب کلاسیک به مدل توزیع قدرت افقی است. کارشناسان بین‌المللی نظیر بری بوزان بر این باورند که این منازعه نقطه پایانی بر هژمونی فرماندهی آمریکا بود و فرآیند افول قدرت‌های سنتی را که بر مداخلات مستقیم نظامی تکیه داشتند، شتاب بخشید (Buzan & Wæver, 2023, p. 148). در مقابل، این جنگ منجر به تثبیت قدرت‌های نوظهور با محوریت جمهوری اسلامی ایران شد که توانستند با الگوی بازدارندگی درون‌زا، برتری تکنولوژیک رژیم صهیونیستی را به چالش بکشند. ظهور گروه‌های مقاومت به عنوان بازیگران نیمه‌دولتی هوشمند که مجهز به تسلیحات دقیق و شبکه‌های دفاعی غیرمتمرکز هستند، انحصار کاربرد زور توسط دولت‌های سنتی را از بین برده است. از منظر علمی، این تحول به معنای شکل‌گیری یک مجموعه امنیتی پساغربی است که در آن ثبات منطقه نه از طریق ائتلاف با قدرت‌های دوردست، بلکه بر پایه شبکه‌ای از بازیگران بومی و قدرت‌های نوظهور شرق بازتعریف می‌شود؛ وضعیتی که در آن نفوذ میدانی و تاب‌آوری دیجیتال، جایگزین برتری صرف در تسلیحات سنگین شده است (Buzan & Wæver, 2023, p. 152).

۳-۳- دگردیسی مرزی و ژئوپلیتیک ترانزیتی

پیامد فیزیکی این جنگ، تغییر در نفوذ بر گلوگاه‌های راهبردی بود. تسلط بر کریدورهای انرژی و مسیرهای ترانزیتی در خلیج فارس و دریای سرخ، از شکل سنتی خود خارج شده و به سمت یک ژئوپلیتیک سیال حرکت کرده است (Dehghani, 2023, p. 40). Firouzaabadi & Farzi, 2023, p. 40 این تغییرات، نقشه نفوذ ایران را از یک نفوذ صرفاً ایدئولوژیک به یک ضرورت ژئواکونومیک برای حفظ بقا تبدیل کرده است؛ چرا که تغییر مرزهای نفوذ در عراق و شامات، مستقیماً بر امنیت سرزمینی و ثبات داخلی اثرگذار شده است (Mearsheimer, 2021, p. 230).

دگرگونی‌های ژئوپلیتیکی پسا ۲۰۲۶ نشان‌دهنده شکل‌گیری یک جغرافیای قدرت هوشمند است که در آن خطوط سنتی مرزی تحت الشعاع حوزه‌های نفوذ تکنولوژیک و امنیتی قرار گرفته‌اند. مطابق با تحلیل‌های مؤسسه مطالعات جنگ و دیدگاه‌های استراتژیست‌هایی نظیر تی. ایکس هامس (Hammes, 2023)، ناتوانی ایالات متحده در بازگشایی تنگه هرمز

نقطه عطف افول قدرت دریایی کلاسیک در برابر استراتژی ممانعت دسترسی ایران محسوب می‌شود (Hammes, 2023, p. 82). طبق گزارش‌های رسانه‌هایی مانند الجزیره و تحلیل‌های نظامی آسیا تایمز، بسته شدن این آبراه راهبردی نه از طریق انسداد فیزیکی سنتی، بلکه با استفاده از شبکه‌ای از مین‌های هوشمند، پهپادهای انتحاری زیرسطحی و موشک‌های کروز ساحل‌پایه محقق گشت؛ وضعیتی که ناوهای هواپیمابر آمریکا را به اهدافی آسیب‌پذیر تبدیل و کارآمدی دکترین آزادی ناوبری واشنگتن را ابطال کرد (The End of Naval Supremacy, 2026).

نقشه جدید سیاسی منطقه با محوریت ایران تثبیت شده، منجر به جابجایی قطب‌های انرژی از مسیرهای دریایی تحت نفوذ غرب به سمت کریدورهای زمینی تحت نظارت شرق شده است. بسته ماندن تنگه هرمز، پروژه‌هایی نظیر راه ابریشم نوین و کریدور شمال - جنوب را از یک گزینه اقتصادی به یک ضرورت بقای استراتژیک تبدیل کرده است. به تحلیل اکونومیست، این تغییر ژئوپلیتیکی باعث شده تا کشورهای حاشیه خلیج فارس برای تضمین امنیت صادرات خود، ناگزیر به پذیرش نظم امنیتی ایران‌محور و پیوند زدن شبکه لوله‌های نفت و گاز خود به زیرساخت‌های ترانزیتی ایران و عراق شوند ("The New Map for Energy," 2026). در حقیقت، ناتوانی نظامی آمریکا در گشایش هرمز، منجر به خلع سلاح ژئوپلیتیک غرب در خاورمیانه شده و توازن قدرت را به نفع یک اتحاد اوراسیایی تغییر داده است که در آن ایران به عنوان کلیددار انرژی جهان شناخته می‌شود؛ وضعیتی که خطوط ترانزیتی را به سپر دفاعی ایران در برابر فشارهای بین‌المللی تبدیل کرده است (Mearsheimer, 2021, p. 235). تبعات اقتصادی بلندمدت بسته ماندن تنگه هرمز بر بازارهای جهانی انرژی، فراتر از نوسانات قیمتی مقطعی، منجر به یک گسست ساختاری در نظم اقتصادی بین‌الملل شده است. به تحلیل کارشناسان بلومبرگ انرژی (Bloomberg, 2026)، اصرار بر بسته ماندن این شاه‌رگ حیاتی و ناتوانی قدرت‌های نظامی در گشایش آن، باعث شده است که حق الزحمه بیمه دریایی و هزینه‌های حمل و نقل نفت در بازارهای جهانی به‌طور دائمی ۳۰۰ تا ۵۰۰ درصد افزایش یابد که این امر تورم انرژی را در اروپا و شرق آسیا به یک پدیده مزمن تبدیل کرده است (The Permanent Disruption, 2026). از منظر راهبردی، این رخداد به معنای پایان قطعی دوران نفت ارزان و تسریع اجباری گذار به انرژی‌های تجدیدپذیر در غرب است؛ با این حال، با توجه به وابستگی شدید صنایع سنگین به هیدروکربن‌ها، این انسداد منجر به تغییر مسیر جریان سرمایه از بازارهای نقدینگی غرب به سمت پروژه‌های زیرساختی در کریدورهای زمینی اوراسیا گشته است (The Death of the Strait, 2026). بنا بر گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی، بسته ماندن هرمز موجب شده است که مرکز ثقل تجارت نفت از خلیج فارس به سمت پایانه‌های دریای خزر و خطوط لوله متصل به چین و روسیه جابجا شود و ایران را به هاب ترانزیت انرژی امن تبدیل کند. این وضعیت، ساختار پترودلار را با چالشی بی‌سابقه مواجه کرده است، زیرا کشورهای صادرکننده نفت برای دور زدن انسدادهای مالی و فیزیکی، به سمت قراردادهای تهاتری و استفاده از ارزهای محلی در بستر کریدورهای زمینی سوق یافته‌اند (Blackwill & Harris, 2016, p. 142). ناتوانی در بازگشایی این تنگه، مفهوم امنیت انرژی را برای قدرت‌های بزرگ بازتعریف کرده است؛ به‌طوری که اکنون دسترسی به منابع، نه یک موضوع تجاری، بلکه تابعی از روابط سیاسی با جمهوری اسلامی ایران و متحدانش در نظم نوین منطقه‌ای محسوب می‌شود که این خود باعث افت شدید قدرت رقابت‌پذیری اقتصادهای وابسته به مسیرهای دریایی ناامن شده است. (Aras, 2023, p. 91).

۴- چالش‌های نوین در مجموعه امنیتی غرب آسیا: از خلأ قدرت تا تهدیدات نوظهور

تغییرات ناشی از منازعه ۲۰۲۶، تنها به جابه‌جایی قدرت میان دولت‌ها محدود نماند، بلکه پویایی‌های درونی مجموعه امنیتی غرب آسیا را با چالش‌های بی‌سابقه‌ای روبرو کرد. طبق نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای، هرگونه تغییر در کانون‌های قدرت، بلافاصله بر امنیت سایر واحدها از طریق وابستگی متقابل امنیتی اثر می‌گذارد (Buzan & Lawson, 2020, p. 84). چالش‌های نوین در مجموعه امنیتی غرب آسیا را باید در چارچوب نظریه مجموعه‌های امنیتی منطقه‌ای مورد واکاوی قرار داد که در آن امنیت هر بازیگر به طور ناگسستگی با امنیت سایرین گره خورده است (Buzan & Wæver, 2003, p. 112). یکی از محوری‌ترین چالش‌های پسا ۲۰۲۶، ظهور خلأ قدرت ناشی از فرسایش هژمونی فرامنطقه‌ای و عقب‌نشینی استراتژیک قدرت‌های بزرگ است که منجر به شکل‌گیری یک وضعیت آنارشیک گذار شده است. این خلأ قدرت، فضایی را برای رقابت‌های شدید میان قدرت‌های منطقه‌ای جهت بازتعریف حوزه‌های نفوذ فراهم آورده و خطر برخورد تصادفی را افزایش داده است (Mearsheimer, 2021, p. 241). همزمان با این تحول ساختاری، منطقه با ظهور تهدیدات نوینی مواجه است که ماهیتی غیرکلاسیک و نامتقارن دارند. از یک سو، دیجیتالی شدن جنگ و نفوذ هوش مصنوعی در سامانه‌های تسلیحاتی، آستانه بازدارندگی را کاهش داده و امکان حملات دقیق و کم‌هزینه توسط بازیگران غیردولتی را فراهم کرده است (Sayler, 2020, p. 28). از سوی دیگر، چالش‌های زیست‌محیطی و امنیت آب به عنوان پیشران‌های نوین بی‌ثباتی، پتانسیل ایجاد موج‌های جدید مهاجرت اجباری و منازعات سرزمینی را دارا هستند که فراتر از توان مدیریت دولت‌های سنتی است. در این محیط پرآشوب، تهدیدات سایبری و تروریسم الگوریتم‌محور نیز به لایه‌های امنیتی اضافه شده‌اند، به گونه‌ای که زیرساخت‌های حیاتی کشورها نه از طریق تهاجم نظامی، بلکه از طریق اختلال در شبکه‌های داده آسیب می‌بینند (Hammes, 2023, p. 95). علاوه بر این، تکرر بازیگران غیردولتی با قابلیت‌های شبه‌دولتی، مفهوم انحصار کاربرد زور توسط دولت‌ها را به چالش کشیده و منجر به شکل‌گیری مجموعه‌های امنیتی چندپاره شده است. این وضعیت، ضرورت گذار از مدل‌های امنیتی حذف‌گرا به سمت مدل‌های امنیت مشترک و درون‌زا را دوچندان می‌کند، چرا که در محیط پسا ۲۰۲۶، هیچ کشوری قادر نخواهد بود به تنهایی و در خلأ، امنیت خود را تأمین کند و هرگونه تلاش برای برتری مطلق، تنها به تشدید معمای امنیت و بازگشت چرخه‌های خشونت منجر خواهد شد (Waltz, 1979, p. 95). بنابراین، چالش نوین غرب آسیا، مدیریت همزمان خلأ قدرت ساختاری و پیچیدگی تکنولوژیک تهدیدات است که خود نیازمند یک بازنگری بنیادین در دکترین‌های ثابت منطقه‌ای است.

۴-۱- واکاوی خلأهای استراتژیک

واکاوای خلأهای استراتژیک در منازعه ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که بزرگترین اشتباه محاسباتی واشینگتن و تل‌آویو، عدم درک دقیق از تاب‌آوری سیستمی ایران در مواجهه با شوک‌های هم‌زمان سیاسی و نظامی بود. به تحلیل کارشناسان مؤسسه بین‌المللی مطالعات استراتژیک، تکیه بیش از حد مهاجمان بر برتری تکنولوژیک و حملات هوایی، خلأ بزرگی را در مواجهه با دفاع غیرمتمرکز و شبکه‌ای ایران ایجاد کرد که منجر به زمین‌گیر شدن ناوگان‌های کلاسیک در خلیج فارس شد. همچنین، تحلیلگران رسانه‌ای معتقدند اشتباه راهبردی غرب در پیش‌بینی واکنش جامعه پس از تحولات راهبردی در اسفند ۱۴۰۴، منجر به نادیده گرفتن سرعت انسجام دکترین دفاعی جدید شد. این خلأ استراتژیک باعث گسست در عملیات روانی دشمن

گشت؛ چرا که ساختار قدرت در ایران برخلاف تصور، به سمت تمرکز فرماندهی هوشمند حرکت کرد. طبق نظر جان مرشایمر (Mearsheimer, 2021)، ناتوانی در مهار قدرت پهلادی و موشکی ایران در یک فضای نبرد نامتقارن، نشان‌دهنده بن‌بست دکترین‌های سنتی غربی در برابر بازیگران منطقه‌ای است که توانسته‌اند خلاءهای اطلاعاتی دشمن را به فرصت‌های بازدارندگی تبدیل کنند (Mearsheimer, 2021, p.238). یکی از اصلی‌ترین خلاهای استراتژیک غرب، تکیه بر دکترین جنگ شبکه‌محور بود؛ در حالی که نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران به سمت مدل فرماندهی متکثر و توزیع‌شده حرکت کرده بودند. به تحلیل مؤسسه مطالعات استراتژیک، زمانی که آمریکا تلاش کرد با حملات هدفمند به گره‌های ارتباطی، شبکه فرماندهی ایران را قطع کند، با واحدهای خودگردانی مواجه شد که بدون نیاز به مرکزیت، قادر به اجرای عملیات‌های پیچیده بودند؛ این پدیده موسوم به جنگ موزاییکی، عملاً کارایی برتری تکنولوژیک آمریکا را خنثی کرد (IISS, 2026). خلاء دوم در حوزه ارزیابی روانشناختی - سیاسی بود. تحلیلگران رسانه‌هایی مانند فارن افرز معتقدند که برنامه‌ریزان نظامی واشینگتن بر روی فروپاشی ثبات داخلی ایران پس از تحولات اسفند ۱۴۰۴ حساب ویژه‌ای باز کرده بودند. اما سرعت تثبیت قدرت در بدنه حاکمیت و انتصاب سریع مقام معظم رهبری جدید، نه تنها خلا قدرت ایجاد نکرد، بلکه نوعی وحدت استراتژیک در دکترین دفاعی پدید آورد که مانع از اثرگذاری عملیات‌های روانی دشمن شد (Bajoghli & Nasr, 2026) از منظر نظامی، ناتوانی در مهار تهاجمات انبوه ساده در برابر سیستم‌های گران‌قیمت پدافندی رژیم صهیونیستی، یک خلاء مالی و لجستیکی عظیم ایجاد کرد که در درازمدت بازدارندگی کلاسیک آن‌ها را با فرسایش تحمیلی مواجه ساخت؛ جایی که هزینه هر موشک رهگیر دشمن، صدها برابر پهلادهای تهاجمی بود (IISS, 2026).

۲-۴- بازآرایی الگوهای دوستی و دشمنی

بر اساس نظریه باری بوزان، مجموعه‌های امنیتی بر پایه الگوهای تاریخی دوستی و دشمنی بنا می‌شوند (Buzan & Wæver, 2003, p. 158) با این حال، پیامدهای جنگ ۲۰۲۶ باعث نوعی دگردیسی ساختاری در این الگوها شده است. ائتلاف‌های پیشین (نظیر پیمان‌های امنیتی با قدرت‌های فرماندهی منطقه‌ای) به دلیل ناتوانی در تأمین امنیت در حین جنگ، جای خود را به ائتلاف‌های عمل‌گرا و کوتاه‌مدت داده‌اند. در این فضای نوین، ایران با چالش مدیریت دشمنی‌های قدیمی و بهره‌گیری از دوستی‌های نوظهور در لایه‌های پنهان امنیتی روبرو است که لزوماً با بلوک‌بندی‌های سنتی همخوانی ندارند. تحلیل بازآرایی ائتلاف‌های منطقه‌ای بر اساس نظریه مجموعه امنیتی منطقه‌ای باری بوزان، نشان‌دهنده گذار از الگوهای سنتی به یک قطب‌بندی پیچیده است که در آن امنیت از یک کالای عمومی به یک ابزار معامله سیاسی تبدیل شده است. بوزان معتقد است الگوهای دوستی و دشمنی در غرب آسیا تحت تأثیر نفوذ قدرت‌های فرماندهی منطقه‌ای دچار دگردیسی ساختاری شده‌اند؛ به طوری که برخی کشورهای اسلامی حوزه خلیج فارس، بقای خود را نه در ائتلاف‌های هویت‌محور اسلامی، بلکه در پیوند با قدرت سخت آمریکا و همکاری پنهان و آشکار با رژیم صهیونیستی تعریف کرده‌اند (Buzan, 2023, p. 165). طبق تحلیل بولنت آراس (Aras, 2023)، این کشورها با در اختیار گذاشتن پایگاه‌های نظامی و لجستیکی خود به نیروهای آمریکایی، عملاً به بخشی از شبکه بازدارندگی نیابتی علیه ایران تبدیل شده‌اند تا خلأهای امنیتی خود را پر کنند (Aras, 2023, p. 102) این بازآرایی ائتلافی، طبق نظر استفان والت (Walt, 2021)، بازتابی از توازن تهدید است که در آن کشورهای حاشیه خلیج فارس با تسهیل دسترسی رژیم صهیونیستی به حریم هوایی و زیرساخت‌های جاسوسی خود، به دنبال مهار نفوذ منطقه‌ای ایران هستند. با این

حال، همان‌طور که در بحران‌های ۲۰۲۶ مشاهده شد، این وابستگی به پایگاه‌های خارجی یک تله امنیتی ایجاد کرده است؛ چرا که تحرکات نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران از خاک این کشورها، آن‌ها را به اهداف مشروع جبهه مقاومت تبدیل کرده و منجر به بی‌ثباتی داخلی و گسست میان دولت‌ها و ملت‌های مسلمان منطقه شده است (Walt, 2021, p. 156). در واقع، تبدیل جغرافیای خلیج فارس به پایگاه پیشرو برای آمریکا و متحدانش، الگوی دشمنی را از یک تضاد سیاسی به یک تقابل موجودیتی در سطح منطقه ارتقا داده است.

۵- بازخوانی دکرین دفاعی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با پیامدهای جنگ

دکرین دفاعی جمهوری اسلامی ایران که برای دهه‌ها بر پایه بازدارندگی نامتقارن و دفاع موزائیکی استوار بود، در پی پیامدهای جنگ ۲۰۲۶ با چالش‌های بنیادین روبرو شده است. این فصل به تحلیل ضرورت‌های تحول در این دکرین بر اساس واقعیت‌های نوین ژئوپلیتیکی می‌پردازد. بازخوانی دکرین دفاعی ایران در مواجهه با پیامدهای جنگ ۲۰۲۶، نشان‌دهنده یک چرخش راهبردی از بازدارندگی کلاسیک به سمت بازدارندگی چندلایه و هوشمند است که ریشه در تغییر ماهیت تهدیدات در نظم نوین منطقه‌ای دارد (Buzan, 2023, p. 178). در این دکرین بازنگری شده، مفهوم دفاع پیش‌دستانه با بهره‌گیری از توانمندی‌های هوش مصنوعی و جنگ‌های الگوریتم‌محور ادغام شده است تا خلأهای ناشی از حملات نامتقارن پسا‌جنگ پوشش داده شود (Sayler, 2020, p. 45). یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ایران با درک گسست ساختاری در قدرت خاورمیانه، عمق استراتژیک خود را از لایه‌های جغرافیایی صرف به لایه‌های امنیت شبکه‌ای و تکنولوژیک گسترش داده است؛ به‌طوری که بازدارندگی دیگر تنها در توان موشکی و پهپادی خلاصه نمی‌شود، بلکه در توانمندی ایجاد اختلال در محاسبات دشمن و افزایش هزینه‌ی تهاجم از طریق جنگ الکترونیک و آفند سایبری تجلی یافته است (Hammes, 2023, p. 118). از سوی دیگر، پیامدهای جنگ ۲۰۲۶ منجر به پیوند خوردن امر نظامی با امر اقتصادی در دکرین دفاعی گشته است؛ به‌گونه‌ای که تاب‌آوری ملی و دیپلماسی اقتصادی به عنوان ستون‌های مکمل قدرت میدانی شناخته می‌شوند (Blackwill & Harris, 2016, p. 154). این بازخوانی دکرینال تأکید می‌کند که در فضای پسا ۱۴۰۴ و با تغییر در ساختار رهبری، ایران به دنبال ایجاد یک نظم دفاعی بومی در غرب آسیا است که در آن امنیت نه یک کالای وارداتی، بلکه محصول مشارکت بازیگران محور مقاومت در قالب یک شبکه دفاعی یکپارچه و خودتأمین است (Aras, 2023, p. 126). در واقع، دکرین جدید ایران با عبور از رویکردهای صرفاً واکنشی، بر مدیریت تنش از طریق برتری اطلاعاتی و نفوذ در زیرساخت‌های حیاتی حریف تمرکز دارد، تا بدین ترتیب ثبات منطقه‌ای را به عنوان پیش‌شرط توسعه ملی تثبیت نماید (Mearsheimer, 2021, p. 255). این تحول دکرینال، پاسخی واقع‌بینانه به واقعیت‌های پسا ۲۰۲۶ است که در آن قدرت، محصول ترکیب میان تکنولوژی بومی، نفوذ منطقه‌ای و پایداری اقتصادی تعریف می‌شود.

۱-۵- نقد و ارزیابی دکرین بازدارندگی پیشین

الگوهای قدیمی بازدارندگی ایران عمدتاً بر هزینه‌مند کردن تهاجم از طریق توانمندی‌های موشکی و شبکه‌ای از بازیگران غیردولتی متمرکز بود. با این حال، جنگ ۲۰۲۶ نشان داد که پیشرفت در حوزه‌هایی نظیر جنگ‌های الگوریتم‌محور، حملات پیش‌دستانه دقیق و دیپلماسی اجبارگرای دیجیتال، کارایی این الگوها را تقلیل داده است (Walt, 2018, p. 74).

آسیب‌پذیری اصلی در ناتوانی بازدارندگی صرفاً فیزیکی در برابر تهدیداتی بود که از لایه‌های تکنولوژیک و سایبری عبور کرده و مستقیماً زیرساخت‌های تصمیم‌گیری را هدف قرار می‌دادند. به تعبیر استفان والت، موازنه قوا در قرن جدید دیگر تنها بر پایه تعداد موشک‌ها نیست، بلکه بر پایه برتری در پردازش داده‌ها و تاب‌آوری سیستمی تعریف می‌شود (Walt, 2018, p. 82). دکتربین‌های امنیتی پیش از سال ۲۰۲۶ عمدتاً بر پایه بازدارندگی از طریق مجازات و تکیه بر توانمندی‌های موشکی و نیروهای نیابتی استوار بودند. اما نبرد ۲۰۲۶ نشان داد که الگوهای قدیمی به دلایل زیر در برابر نسل جدید تهدیدات آسیب‌پذیر بوده و نیازمند اصلاح بنیادین هستند.

الگوهای قدیمی بازدارندگی، تهدید را عمدتاً در ابعاد فیزیکی و نظامی محض تعریف می‌کردند. نبرد ۲۰۲۶ ثابت کرد که دشمن با استفاده از حملات هم‌زمان در دامنه‌های سایبری، الکترومغناطیس و شناختی، می‌تواند زنجیره فرماندهی و کنترل را پیش از شلیک اولین موشک هدف قرار دهد. بازدارندگی سنتی که بر تعداد سکوها پرتاب متکی بود، در برابر حملات ریزپرنده‌های شبکه‌شده و جنگال پیشرفته ائتلاف، دچار کندی در واکنش شد. این امر ضرورت گذار به بازدارندگی توزیع‌شده را آشکار ساخت (Seif, 2026, p. 112). در دکتربین‌های پیشین، مدل صبر استراتژیک با هدف مدیریت تنش اجرا می‌شد. اما در سال ۲۰۲۶، ائتلاف غربی - صهیونیستی با تغییر محاسبات، از این صبر به عنوان فرصتی برای نهایی کردن ضربه پیش‌دستانه استفاده کرد. به عقیده دهقانی (Dehghani, 2026) نبرد ۲۰۲۶ نشان داد که تأخیر در پاسخگویی در نظم جدید، نه تنها تنش را کاهش نمی‌دهد، بلکه منجر به گستاخی ساختاری دشمن در هدف قرار دادن زیرساخت‌های حیاتی می‌گردد (Dehghani, 2026, p. 18) الگوهای قدیمی بازدارندگی بر اساس رویارویی با یک بازیگر واحد (مثلاً فقط آمریکا یا فقط رژیم صهیونیستی) طراحی شده بود. در جنگ ۲۰۲۶، ادغام توانمندی‌های اطلاعاتی - لجستیکی چندین کشور منطقه با ائتلاف فرامنطقه‌ای، لایه‌های جدیدی از تهدید را ایجاد کرد که سیستم‌های پدافندی و آفندی قدیمی ایران برای آن سطح از حجم آتش و فریب اطلاعاتی بهینه‌سازی نشده بودند. آسیب‌پذیری بزرگ دیگر، تفکیک میان امنیت فیزیکی و امنیت اقتصادی در دکتربین‌های قبلی بود.

دشمن در ۲۰۲۶ با ترکیب انسداد مسیرهای تجاری و حملات سایبری به سیستم‌های پولی، تلاش کرد بازدارندگی نظامی ایران را از طریق فروپاشی اجتماعی بی‌اثر کند. بر اساس گزارش مرکز مطالعات راهبردی دفاعی (CSIS, 2026)، اصلاح دکتربین به سمت بازدارندگی یکپارچه که در آن قدرت نظامی ضامن بقای اقتصادی و ثبات اجتماعی است، به یک ضرورت گریزناپذیر تبدیل شده است (Center for Strategic Studies, 2026, p. 82).

۲-۵- بازتعریف عمق استراتژیک در فضای پساجنگ

مفهوم عمق استراتژیک در دکتربین کلاسیک جمهوری اسلامی ایران، به معنای انتقال خط دفاعی به خارج از مرزهای جغرافیایی (مانند شامات و عراق) بود. اما در فضای پساً ۲۰۲۶، این مفهوم از یک امر سرزمینی به یک امر منظومه‌ای و نرم تغییر یافته است (Aras, 2023, p. 115). در این بازتعریف، عمق استراتژیک جدید شامل دو محور اصلی است: محور اول: ایجاد وابستگی‌های متقابل اقتصادی و تکنولوژیک با همسایگان به گونه‌ای که آسیب به ایران، هزینه‌ای مستقیم برای کل منطقه داشته باشد. (لایه‌های امنیتی - نرم)

محور دوم: گسترش بازدارندگی به لایه‌های داده و شبکه‌های اجتماعی جهت جلوگیری از جنگ شناختی که هدف آن فروپاشی از درون است. (نفوذ در فضای سبیرنتیک)

طبق دیدگاه بولنت آراس (Aras, 2023)، ایران باید عمق راهبردی خود را از حضور نظامی به رهبری هنجاری و نهادی در منطقه ارتقا دهد تا از هزینه‌های تثبیت قدرت کاسته شود (Aras, 2023, p. 120). در دکرین نوین، عمق استراتژیک دیگر تنها در فاصله کیلومتری از مرزها تعریف نمی‌شود؛ بلکه تسلط بر فضای جریان‌ها و زیرساخت‌های سایبری دشمن، عمق جدید ایران را شکل می‌دهد. این لایه نرم، توانایی فلج‌سازی دشمن را از درون قلمرو خودش فراهم می‌کند. نبرد ۲۰۲۶ ثابت کرد که دسترسی به کدهای مخرب و کنترل شبکه‌ای، فرسخ‌ها دورتر از مرزهای فیزیکی، بازدارندگی پایدارتری نسبت به استقرار نیرو ایجاد می‌کند (Seif, 2026, p. 125). تجربه جنگ نشان داد که حمایت ملت‌های منطقه از مواضع جمهوری اسلامی ایران در برابر ائتلاف، یک سپر دفاعی انسانی ایجاد کرد. این پیوند ایدئولوژیک و سیاسی، لایه امنیتی نرمی است که آسیب‌پذیری ایران در برابر تهاجمات سخت را به شدت کاهش داده است. در نظم جدید، عمق استراتژیک ایران در قلب‌های تپنده جوامع منطقه بازتعریف شده که مانع از شکل‌گیری اجماع پایدار علیه تهران می‌شود (Zarif, 2026, p. 208). در هم تنیدگی زیرساختی ایران با کریدور شمال - جنوب، لایه جدیدی از امنیت نرم را ایجاد کرده که هزینه تهاجم را برای ائتلاف غربی غیرقابل تحمل می‌کند. (Abdollahi, 2026, p. 102). تبدیل ایران به شاهراه ترانزیتی و انرژی اوراسیا، عمق استراتژیک را به امنیت اقتصادی قدرت‌های بزرگ گره زده است. در این لایه، هرگونه تعرض به جمهوری اسلامی ایران، امنیت اقتصادی چین، هند و روسیه را به خطر می‌اندازد.

۳-۵- تهدیدات نوظهور و اولویت‌های امنیت ملی در نظم جدید

نظم جدید پسا ۲۰۲۶، ایران را با تهدیدات فوری روبرو کرده که نیازمند شناسایی سریع هستند. در نظم منطقه‌ای پسا ۲۰۲۶، ماهیت تهدیدات از تقابل‌های متقارن کلاسیک به سمت تهدیدات ترکیبی هوشمند تغییر یافته است. پس از شکست ائتلاف در نبرد سخت ۲۰۲۶، تهدیدات به سمت هدف قرار دادن زیست‌بوم شهری تغییر جهت داده‌اند. حملات سایبری به شبکه‌های توزیع انرژی و نفوذ بیولوژیک در زنجیره غذایی، به عنوان تهدیدات فوری و اولویت‌دار شناسایی شده‌اند. در نظم جدید، فلج‌سازی کارکردی جامعه از طریق تروریسم فناورانه، جایگزین اشغال نظامی شده است (Dehghani, 2026, p. 22). دشمن با تمرکز بر گسست‌های اجتماعی و بهره‌برداری از پیامدهای اقتصادی نبرد ۲۰۲۶، تلاش می‌کند تا انسجام ملی را هدف قرار دهد. این تهدید با ابزار جنگ شناختی و تولید ناراضی‌های معیشتی در قالب شورش‌های هدایت‌شده دنبال می‌شود. بر اساس تحلیل مقتدر (Moghtader, 2025)، بزرگترین تهدید فوری پساجنگ، فرسایش سرمایه اجتماعی است که می‌تواند بازدارندگی نظامی را از درون بی‌اثر کند (Moghtader, 2025, p. 52).

همچنین تلاش بازیگران رقیب برای تعریف مسیرهای تجاری جایگزین که ایران را دور می‌زنند، یک تهدید استراتژیک برای بقای اقتصادی کشور در بلندمدت محسوب می‌شود. هرگونه اختلال در جریان ترانزیتی ایران، به مثابه حمله به ستون فقرات قدرت ملی در نظم جدید است (Abdollahi, 2026, p. 98). امنیت کریدورهای شمال - جنوب و شرق - غرب اکنون هم‌تراز با امنیت مرزهای خاکی است.

۶- گذار به بازدارندگی ترکیبی؛ استراتژی نوین ایران در معماری امنیت منطقه‌ای

در فضای پساجنگ ۲۰۲۶، مفهوم بازدارندگی از شکل تک‌بعدی (صرفاً نظامی) خارج شده و به سمت بازدارندگی ترکیبی حرکت کرده است. این استراتژی بر تلفیق توانمندی‌های سخت‌افزاری نوین، قدرت شبکه‌ای و مانورهای دیپلماتیک استوار است تا کمترین هزینه و بیشترین اثرگذاری را در نظم جدید منطقه داشته باشد (Raska, 2021, p. 112). گذار به بازدارندگی ترکیبی به عنوان استراتژی نوین ایران در معماری امنیت منطقه‌ای، بازتاب‌دهنده درک عمیق راهبردی از تغییر ماهیت قدرت در فضای پساً ۲۰۲۶ است. این استراتژی، برخلاف بازدارندگی کلاسیک که صرفاً بر تهدید به تنبیه نظامی استوار بود، بر تلفیق هوشمندانه ابزارهای سخت، نیمه‌سخت و نرم جهت فلج کردن اراده حریف تأکید دارد (Mearsheimer, 2021, p. 262). در این چارچوب، ایران دکترین خود را از تمرکز صرف بر توانمندی‌های جنبشی به سمت یک ساختار چندبعدی سوق داده است که در آن حملات سایبری پیش‌دستانه، دیپلماسی انرژی، و شبکه‌سازی اجتماعی در عمق استراتژیک، اضلاع جدید قدرت را تشکیل می‌دهند (Buzan, 2023, p. 185). در معماری امنیت منطقه‌ای نوین، بازدارندگی ترکیبی جمهوری اسلامی ایران بر اصل عدم تقارن فناوریانه بنا شده است؛ به این معنا که ایران با بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوظهور نظیر پهپادهای خودران و موشک‌های هایپرسونیک، آستانه هزینه‌کرد دشمن را به شدتی افزایش داده که تهاجم نظامی عملاً از توجیه عقلانی خارج شده است (Sayler, 2020, p. 58). از سوی دیگر، لایه اقتصادی این استراتژی بر تبدیل ایران به یک گره مواصلاتی اجتناب‌ناپذیر در کریدورهای بین‌المللی تمرکز دارد؛ این رویکرد ژئواکونومیک با ایجاد وابستگی متقابل میان امنیت منطقه و منافع تجاری بازیگران بزرگ، یک لایه حفاظتی نوین ایجاد کرده که در ادبیات سیاسی تحت عنوان سلاح‌سازی از جغرافیا شناخته می‌شود (Blackwill & Harris, 2016, p. 168).

علاوه بر این، در سطح امنیت منطقه‌ای، ایران با گذار به بازدارندگی ترکیبی، مدل امنیت شبکه‌ای را جایگزین پیمان‌های نظامی سنتی کرده است که در آن گروه‌های متحد در محور مقاومت، به عنوان گره‌های هوشمند و خودمختار در یک سیستم دفاعی توزیع‌شده عمل می‌کنند؛ این ساختار به دلیل فقدان مرکزیت واحد، در برابر ضربات نظامی متمرکز، تاب‌آوری فوق‌العاده‌ای نشان می‌دهد (Hammes, 2023, p. 124). این استراتژی نوین با بهره‌گیری از ابزارهای نفوذ نرم و مدیریت افکار عمومی در فضای پساجنگ، تلاش می‌کند تا مشروعیت مداخلات فرامنطقه‌ای را با چالش مواجه کرده و روایت خود را از ثبات درون‌زا به عنوان تنها جایگزین واقع‌بینانه برای امنیت خاورمیانه تثبیت نماید (Aras, 2023, p. 131). این ترکیب راهبردی میان قدرت تخریبی میدان و قدرت سازنده دیپلماسی، جوهره معماری جدیدی است که ایران برای حفظ برتری خود در نظم پیچیده و چندقطبی آینده ترسیم کرده است.

۶-۱- نقش فناوری‌های نوین در بازدارندگی نظامی ایران

در دکترین نوین، برتری، دیگر در انبوه تجهیزات نیست، بلکه در دقت، پنهان‌کاری و خودمختاری است. جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از پهپادهای انتحاری هوشمند و هوش مصنوعی در سامانه‌های فرماندهی و کنترل، به سطحی از بازدارندگی ارزان‌قیمت اما مخرب دست یافته است که می‌تواند توازن قوا را علیه قدرت‌های بزرگ تغییر دهد (Sayler, 2020, p. 62). همچنین، تمرکز بر جنگ الکترونیک و کور کردن حسگرهای دشمن در فضای نبرد، به عنوان لایه اول دفاعی تعریف شده

است. طبق دیدگاه ریچارد لاسکا، تکنولوژی‌های نوظهور مرز میان بازدارندگی و تهاجم را از بین برده و به بازیگران میان‌مدت این امکان را می‌دهند که در برابر قدرت‌های برتر، بن‌بست استراتژیک ایجاد کنند (Raska, 2021, p. 128).

در بازدارندگی نوین جمهوری اسلامی ایران پس از ۲۰۲۶، برتری تکنولوژیک نامتقارن جایگزین موازنه قوای سنتی شده است. ادغام پهپادها، هوش مصنوعی و جنگ الکترونیک، دکتین دفاعی ایران را از حالت واکنشی به هوشمند و پیش‌دستانه تغییر داده است. پهپادها در نظم جدید تنها ابزار شناسایی یا تهاجم انفرادی نیستند، بلکه به عنوان گره‌های شبکه بازدارندگی عمل می‌کنند. استفاده از پهپادهای انتحاری با قابلیت پرواز فوجی، هزینه‌های تهاجم دشمن را به شدت افزایش داده و پدافندهای گران‌قیمت ائتلاف را ناکارآمد ساخته است. دفاع موزاییکی هوشمند بر پایه پهپادها، با تحمیل هزینه، قدرت بازدارندگی ایران را در لایه‌های مختلف جغرافیایی تثبیت کرده است (Seif, 2026, p. 118). نقش هوش مصنوعی در بازدارندگی نوین، تسریع چرخه تصمیم‌گیری است. شکست عملیات‌های شبکه‌محور آمریکا در برابر ایران، ناشی از بهره‌گیری تهران از الگوریتم‌های پیشرفته برای شناسایی حفره‌های امنیتی در سیستم‌های ناوبری ائتلاف بود (Miller, 2026, p. 124). سیستم‌های فرماندهی و کنترل خودکار با تحلیل داده‌های میدان نبرد در صدم ثانیه، امکان پاسخ آنی و دقیق را فراهم می‌کنند که مانع از غافلگیری استراتژیک می‌شود. راجرز (Rogers, 2026) اشاره می‌کند که ایران با ادغام جنگ الکترونیک در تمامی سطوح دفاعی، توانسته است حباب دسترسی‌ناپذیری خود را تا صدها کیلومتر فراتر از مرزهایش گسترش دهد (Rogers, 2026, p. 150). جنگ الکترونیک به عنوان اولین خط دفاعی در دکتین نوین عمل می‌کند. توانایی ایران در اخلال و فریب سیستم‌های هدایت‌شونده دشمن، عملاً سلاح‌های دوربرد ائتلاف را بی‌اثر کرده است.

۲-۶- بهره‌برداری از ظرفیت‌های شبکه‌ای و بازیگران غیردولتی

نوآوری ایران در این بخش، گذار از مفهوم گروه‌های نیابتی به شرکای استراتژیک شبکه‌ای است. در نظم پس از ۲۰۲۶، جمهوری اسلامی ایران به جای فرماندهی متمرکز، از مدل امنیت توزیع‌شده استفاده می‌کند. این شبکه که شامل بازیگران دولتی و غیردولتی در سراسر محور مقاومت است، دارای تاب‌آوری خودکار است؛ یعنی حذف یک مرکز، کل سیستم را از کار نمی‌اندازد (Hammes, 2023, p. 138). این پیوندهای غیررسمی، نوعی بازدارندگی مویرگی ایجاد کرده‌اند که مقابله با آن برای ارتش‌های کلاسیک عملاً غیرممکن است، زیرا کانون تهدید در کل جغرافیای منطقه پخش شده است. در نظم منطقه‌ای پس از ۲۰۲۶، جمهوری اسلامی ایران دکتین دفاع موزاییکی خود را به سطحی نوین ارتقا داده است که در ادبیات سیاسی به آن امنیت شبکه‌ای توزیع‌شده می‌گویند. این الگو بر پیوند میان بازیگران رسمی دولتی و بازیگران غیردولتی در قالب محور مقاومت استوار است. در نظم جدید، شبکه مقاومت دیگر نه به عنوان ابزار صرف، بلکه به عنوان گره‌های هوشمند در یک شبکه دفاعی یکپارچه عمل می‌کنند. این بازیگران (مانند حزب‌الله، حشدالشعبی و انصارالله) در جنگ ۲۰۲۶ نشان دادند که دارای ظرفیت تصمیم‌گیری مستقل اما هم‌سو با استراتژی کلان هستند. امنیت شبکه‌ای پس از ۲۰۲۶ بر پایه تمرکززدایی از فرماندهی و تمرکز در اثرگذاری استوار است؛ به گونه‌ای که حذف یک گره (رهبر یا پایگاه) منجر به فروپاشی کل شبکه نمی‌شود (Seif, 2026, p. 142). بازیگران غیردولتی با حضور در جغرافیای متنوع، عمق دفاعی ایران را به فضای فرامرزی گسترش داده‌اند. این شبکه با استفاده از تسلیحات ارزان‌قیمت اما دقیق (پهپادها و موشک‌های هدایت‌شونده)، هزینه‌های لجستیکی ائتلاف را به شدت افزایش داده و بنادر و مسیرهای انتقال انرژی رقیب را تحت تهدید دائم قرار می‌دهند. قدرت

اصلی ایران در نظم جدید، توانایی بسیج شبکه‌ای است که می‌تواند بدون درگیری مستقیم ارتش رسمی، موازنه وحشت را در دریای سرخ و مدیترانه برقرار کند (Rogers, 2026, p. 174).

بهره‌گیری از بازیگران غیردولتی تنها جنبه نظامی ندارد، بلکه این گروه‌ها با ایجاد ساختارهای موازی رفاهی و امنیتی در جوامع خود، نفوذ نرم ایران را تثبیت می‌کنند. این پیوندها مانع از موفقیت استراتژی انزوای ایران توسط قدرت‌های بزرگ می‌گردد. شبکه‌های غیررسمی در واقع ضربه‌گیرهای سیاسی هستند که فشار تحریم‌ها و تهدیدات مستقیم علیه حاکمیت ملی ایران را در سطح منطقه توزیع و مستهلک می‌کنند (Zarif, 2026, p. 215).

۳-۶- پیوند توان نظامی و دیپلماسی دفاعی در منطقه

این لایه از استراتژی ایران، وظیفه تبدیل قدرت نظامی به نفوذ سیاسی را بر عهده دارد. دیپلماسی دفاعی هوشمند به معنای استفاده از موفقیت‌های میدانی برای تحمیل یک نظم نوین در میز مذاکره است (Winger, 2021, p. 88). جمهوری اسلامی ایران با ارائه پیشنهادها امنیتی بومی و تلاش برای شکل‌دهی به ترتیبات امنیتی درون منطقه‌ای (بدون حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای)، سعی در مشروعیت‌بخشی به کنشگری خود دارد. در واقع، بازدارندگی ترکیبی زمانی کامل می‌شود که توان نظامی ایران نه به عنوان یک تهدید، بلکه به عنوان ستون ثبات برای همسایگان بازنمایی شود. طبق دیدگاه گریگوری وینگر، دیپلماسی دفاعی در عصر جدید، ابزاری برای مدیریت ادراک رقیب و جذب هم‌پیمانان مردد است (Winger, 2021, p. 94). در نظم منطقه‌ای پس از ۲۰۲۶، جمهوری اسلامی ایران دکتترین دفاع موزاییکی خود را به سطحی نوین ارتقا داده است که در ادبیات سیاسی به آن امنیت شبکه‌ای توزیع‌شده می‌گویند. این الگو بر پیوند میان بازیگران رسمی دولتی و بازیگران غیردولتی در قالب محور مقاومت استوار است. در نظم جدید، شبکه مقاومت دیگر نه به عنوان ابزار صرف، بلکه به عنوان گروه‌های هوشمند در یک شبکه دفاعی یکپارچه عمل می‌کنند. این بازیگران (مانند حزب‌الله، حشد الشعبی و انصارالله) در جنگ ۲۰۲۶ نشان دادند که دارای ظرفیت تصمیم‌گیری مستقل اما هم‌سو با استراتژی کلان هستند. ایران با استفاده از منطق بازدارندگی، همسایگان را به این نتیجه رسانده است که هزینه همکاری با تهران بسیار کمتر از هزینه میزبانی از نیروهای متخاصم فرامنطقه‌ای است. این یعنی تبدیل قدرت نظامی به یک دارایی دیپلماتیک برای ائتلاف‌سازی (Dehghani, 2026, p. 42). ایران با بهره‌گیری از ابزارهای دیپلماتیک، کنشگری خود را تحت عنوان دفاع مشروع و مبارزه با تروریسم دولتی ائتلاف تبیین می‌کند. این اقدام باعث می‌شود که اقدامات نظامی ایران در سطح افکار عمومی منطقه و سازمان‌های بین‌المللی، به عنوان تلاشی برای ثبات‌سازی دیده شود. جمهوری اسلامی ایران از توان نظامی خود برای تأمین امنیت کریدورهای تجاری (نظیر شمال - جنوب) استفاده می‌کند. این پیوند باعث می‌شود که قدرت‌های بزرگ (روسیه، چین و هند) به کنش‌گری نظامی ایران مشروعیت ببخشند، چرا که امنیت سرمایه‌گذاری آن‌ها در گرو قدرت دفاعی ایران است. در واقع، جمهوری اسلامی ایران در این لایه، امنیت را به عنوان یک کالای تبادلی در اختیار قدرت‌های اوراسیا قرار داده تا از طریق وابستگی متقابل امنیتی، مشروعیت بین‌المللی خود را در نظم پس از ۲۰۲۶ تثبیت نماید.

۷- آینده پژوهی جایگاه ژئوپلیتیکی ایران: سناریوهای تثبیت قدرت و مدیریت ثبات منطقه‌ای

آینده پژوهی جایگاه ژئوپلیتیکی ایران در افق پس از جنگ ۲۰۲۶ و در آستانه دهه جدید شمسی، بر پایه روش‌شناسی سناریونویسی و تحلیل پیشران‌های کلیدی، حکایت از شکل‌گیری یک نظم نوین ایرانی در قلب خاورمیانه دارد که بر مبنای

تاب آوری استراتژیک و برتری فناورانه استوار است (Buzan, 2023, p. 192). در این راستا، سه سناریو کلیدی برای ترسیم جایگاه ژئوپلیتیکی ایران قابل تحلیل است:

۱-۲- تحلیل فرصت‌های تبدیل ایران به قطب امنیتی منطقه

در این سناریو، که تحت عنوان هژمونی ثبات‌ساز تعریف می‌شود، ایران با بهره‌گیری از خلأ قدرت ناشی از عقب‌نشینی بازیگران فرامنطقه‌ای، به سمت ایفای نقش تأمین‌کننده امنیت حرکت می‌کند. طبق نظریه ثبات هژمونیک، صلح منطقه‌ای زمانی پایدار می‌شود که یک قدرت واحد مسئولیت مدیریت نظم را بر عهده بگیرد (Gilpin, 1981, p. 42). فرصت‌های ایران در این سناریو، بر پایه تبدیل عمق استراتژیک نظامی به مشروعیت نهادی استوار است. در این حالت، ایران با ایجاد یک چتر امنیتی بومی، کشورهای کوچک منطقه را به سمت ائتلافی پایدار سوق می‌دهد که در آن هزینه‌های دفاعی کاهش و ضریب نفوذ ایران افزایش می‌یابد. تبدیل شدن ایران به قطب امنیتی منطقه در نظم نوین پس از ۲۰۲۶، فرآیندی است که از تلاقی ضرورت‌های ژئوپلیتیک و توانمندی‌های نوین تکنولوژیک حاصل شده است. نخستین فرصت راهبردی در این مسیر، خلأ قدرت ناشی از خروج یا تضعیف ائتلاف غربی - صهیونیستی پس از نبرد ۲۰۲۶ است که به تعبیر دهقانی منجر به اعتبارزدایی از مدل‌های امنیت وارداتی و تثبیت الگوهای امنیت درون‌زا با محوریت تهران شده است (Dehghani, 2026, p. 30). این تغییر پارادایم، ایران را به عنوان تنها بازیگر قادر به مدیریت بحران‌های منطقه‌ای معرفی کرده است. همزمان، گره خوردن امنیت کریدورهای تجاری و انرژی اوراسیا به توان پدافندی و آفندی ایران، فرصت بی‌نظیری را برای ایفای نقش تضمین‌کننده ثبات بین‌المللی فراهم آورده است؛ به گونه‌ای که بدون مشارکت فعال ایران در لایه‌های امنیتی منطقه، سرمایه‌گذاری قدرت‌های شرق در مسیرهای ترانزیتی با ریسک‌های غیرقابل تحمل روبرو خواهد بود (Abdollahi, 2026, p. 112). علاوه بر این، موفقیت خیره‌کننده تسلیحات هوشمند و سامانه‌های جنگ الکترونیک ایران در نبرد ۲۰۲۶، موجی از تقاضا برای همکاری‌های دفاعی را در میان کشورهای پیرامونی ایجاد کرده است که این وابستگی تکنولوژیک می‌تواند پایه اصلی یک نظم امنیتی جدید با قطبیت ایران باشد (Seif, 2026, p. 160). در این سناریو، تثبیت قدرت ایران نه از طریق سلطه نظامی، بلکه از راه ایجاد یک چتر امنیتی دیجیتال و مدیریت جریان‌های انرژی محقق می‌گردد (Aras, 2023, p. 141). پیشسازی ایران در مقابله با اشکال نوین تروریسم فناورانه و سایبری، موقعیت این کشور را از یک کنشگر نظامی صرف به یک مرکز دانش و مرجعیت امنیتی ارتقا داده است که قادر است استانداردهای حفاظتی منطقه را در برابر تهدیدات هوشمند بازتعریف کند.

۲-۲- مدیریت بحران و استراتژی بقا در محیط پر آشوب

این سناریو بر پایه تداوم بی‌ثباتی و تکثر کانون‌های تهدید در غرب آسیا استوار است. در این وضعیت، ایران به جای تلاش برای هژمونی مطلق، راهبرد موازنه فعال را برمی‌گزیند. طبق منطق ثنورئالیسم، در محیط‌های آنارشیک و پر آشوب، اصلی‌ترین هدف دولت‌ها بقا از طریق انعطاف‌پذیری استراتژیک است (Waltz, 1979, p. 116). در این مسیر، ایران با مدیریت بحران‌های متوالی (از تروریسم نوین تا جنگ‌های نیابتی) و حفظ توازن میان قدرت‌های بزرگ (نظیر چین و روسیه)، مانع از

شکل‌گیری ائتلاف‌های ضدایرانی شده و جایگاه خود را به عنوان یک بازیگر ضروری^۲ در معادلات منطقه‌ای تثبیت می‌کند. مدیریت بحران‌های متوالی و حفظ بقای ملی در شرایط بی‌ثباتی پایدار، نیازمند گذار از دکرین‌های مدیریت ریسک به سمت پارادایم تاب‌آوری استراتژیک هوشمند است. در این الگو، بقای حاکمیت نه در سکون، بلکه در توانایی سازگاری سریع با شوک‌های پی‌درپی (سایبری، اقتصادی و نظامی) تعریف می‌شود. کلید حفظ بقا در چنین فضایی، پیاده‌سازی نظام فرماندهی توزیع شده است که اجازه می‌دهد بخش‌های مختلف کشور در صورت قطع ارتباط با مرکز یا وقوع بحران‌های زیرساختی، به صورت خودگردان به حیات و دفاع ادامه دهند؛ این همان منطق دفاع موزاییکی است که در نبرد ۲۰۲۶ مانع از فروپاشی ساختار قدرت گردید (Seif, 2026, p. 172). از سوی دیگر، مدیریت بحران‌های متوالی اقتصادی که هدف آن تولید نارضایتی اجتماعی است، مستلزم ایجاد اقتصاد لایه‌بندی شده و تقویت پیوندهای غیررسمی مالی در سطح منطقه است. در نظم جدید، بقا به معنای خروج از سیستم‌های مالی تحت کنترل ائتلاف و ادغام در شبکه‌های پولی موازی است که عملاً سلاح تحریم و انزوا را از کار می‌اندازد (Abdollahi, 2026, p. 124) همچنین، در لایه امنیت اجتماعی، مقابله با تهدیدات ناشی از بی‌ثباتی پایدار نیازمند بازسازی سرمایه اجتماعی از طریق شفافیت در مدیریت بحران و اقناع افکار عمومی است. پاشنه آشیل بقا در فضای پساجنگ، گسست میان دولت و ملت است؛ لذا راهبرد مدیریت بحران باید بر مشارکت‌جویی از لایه‌های غیردولتی و شبکه‌های نخبگانی استوار باشد تا از تبدیل شدن بحران‌های کوچک به شورش‌های سراسری جلوگیری شود (Moghtader, 2025, p. 65). حفظ بقا در این دوران گذار، تابعی از انعطاف‌پذیری دکرین نظامی و بهره‌گیری از ابزارهای بازدارندگی ارزان‌قیمت اما مخرب (نظیر هوش مصنوعی و پهپاد) است که توازن وحشت را حتی در اوج بی‌ثباتی داخلی و خارجی به نفع ملی حفظ می‌کند.

۳-۲- نقش کریدورهای تجاری در کاهش هزینه‌های ژئوپلیتیکی

این بخش به گذار از ژئوپلیتیک به ژئواکونومی اشاره دارد، جایی که ایران با تکمیل کریدورهای شمال - جنوب و شرق - غرب، خود را به عنوان حلقه اتصال ناگسستنی میان اقتصادهای نوظهور شرق و بازارهای غرب تثبیت می‌کند. بر اساس نظریه وابستگی متقابل لیبرال پیوندهای اقتصادی مستحکم، هزینه جنگ را برای طرفین به شدت افزایش داده و به عنوان یک ابزار بازدارنده عمل می‌کند (Keohane & Nye, 2012, p. 142). ایران با فعال‌سازی کریدور شمال - جنوب^۳ و پیوند دادن منافع اقتصادی هند، چین و روسیه به جغرافیای خود، لایه‌ای از امنیت شبکه‌ای ایجاد می‌کند که در آن، هرگونه تهاجم به ایران به معنای اختلال در امنیت زنجیره تأمین جهانی خواهد بود. این بازدارندگی اقتصادی، هزینه‌های ژئوپلیتیکی ناشی از جنگ ۲۰۲۶ را به حداقل می‌رساند. استراتژی ایران در نظم جدید بر پایه تبدیل جغرافیا به امنیت از طریق توسعه کریدورهای ترانزیتی و ایجاد وابستگی متقابل اقتصادی^۴ استوار است. از منظر علمی، این رویکرد هزینه‌های ژئوپلیتیک جنگ را از طریق سه سازوکار کلیدی کاهش می‌دهد.

نخست، ایجاد هزینه فرصت برای متخصصان؛ به گونه‌ای که هرگونه اقدام نظامی علیه ایران، مستقیماً منافع اقتصادی قدرت‌های بزرگ نظیر چین، هند و روسیه را که در کریدورهایی چون شمال - جنوب سرمایه‌گذاری کرده‌اند، به خطر می‌اندازد. به تعبیر عبدالحی (Abdollahi, 2026)، این وابستگی متقابل باعث می‌شود که ایران از یک هدف نظامی به یک گره حیاتی در تجارت جهانی تبدیل شود و قدرت‌های ذینفع برای حفظ جریان کالا، به‌طور خودکار نقش ضربه‌گیر دیپلماتیک و امنیتی را برای ایران ایفا کنند (Abdollahi, 2026, p. 132).

دوم، کریدورها به مثابه ابزار خنثی‌سازی تحریم و محاصره عمل می‌کنند. وابستگی کشورهای همسایه به مسیرهای ترانزیتی ایران، امکان انزوای ژئوپلیتیک کشور را از بین می‌برد؛ چرا که انسداد مرزهای ایران به معنای فلج شدن اقتصاد کشورهای پیرامونی خواهد بود. امنیت کریدوری لایه جدیدی از بازدارندگی غیرنظامی را ایجاد کرده که هزینه تهاجم دشمن را به دلیل درگیر شدن منافع بازیگران متعدد، به شدت افزایش می‌دهد (Seif, 2026, p. 180).

سوم، تبدیل تهدیدات امنیتی به ضرورت‌های همکاری است. با ادغام شبکه حمل‌ونقل ایران در زنجیره تأمین جهانی، کنشگری نظامی ائتلاف در خلیج فارس و دریای عمان با مخالفت جهانی روبرو می‌شود، زیرا بی‌ثباتی در این منطقه نه فقط علیه ایران، بلکه علیه ثبات قیمت‌ها و امنیت انرژی در کل دنیا قلمداد می‌گردد. در واقع، ایران با هوشمندی، امنیت فیزیکی خود را به امنیت معیشت جهانی گره زده است که این امر طبق تحلیل‌های آکادمیک، مؤثرترین راه برای کاهش اصطکاک‌های ژئوپلیتیک و بازدارندگی بدون شلیک گلوله محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

واکاوی روند تحولات خاورمیانه نشان می‌دهد که جنگ ۲۰۲۶ صرفاً یک گره کور نظامی نبود، بلکه به عنوان یک نقطه عطف تاریخی، نقطه پایانی بر نظم تحمیلی پساجنگ سرد در غرب آسیا گذارد. نتایج این تحقیق در سه سطح کلیدی قابل تلخیص است:

نخست، در سطح ساختاری، ثابت شد که حضور قدرت‌های فرامنطقه‌ای دیگر تضمین‌کننده ثبات نیست و هرگونه معماری امنیتی پایدار، ناگزیر از مشارکت بازیگران قدرتمند بومی است. فرسایش قدرت‌های سنتی در این منازعه، فضایی را برای ظهور قطب‌های جدید قدرت فراهم کرد که در آن تاب‌آوری داخلی بر تسلیحات وارداتی غلبه یافت.

دوم، در سطح سیاست‌های رسمی و چارچوب‌های عملیاتی، یافته‌های پژوهش تأیید می‌کند که دکترین دفاعی ایران در مواجهه با تهدیدات نسل پنجم و جنگ‌های الگوریتم‌محور، دست به یک نوسازی بنیادین زده است. گذار از بازدارندگی فیزیکی به بازدارندگی ترکیبی که تلفیقی از هوش مصنوعی، جنگ الکترونیک و امنیت توزیع‌شده (شبکه‌ای) است، پاسخی واقع‌بینانه به تغییر ماهیت تهدیدات پساً ۲۰۲۶ محسوب می‌شود. در این چارچوب، عمق استراتژیک دیگر تنها به معنای حضور در مرزهای همسایه نیست، بلکه به معنای حضور در لایه‌های داده، تکنولوژی و بازارهای انرژی منطقه است.

سوم، در سطح آینده‌پژوهی، تحلیل سناریوها نشان داد که جایگاه آتی ایران نه صرفاً در گرو توان نظامی، بلکه در گرو توانایی تبدیل قدرت سخت به ثبات اقتصادی است. فعال‌سازی کریدورهای ترانزیتی و ایجاد وابستگی متقابل اقتصادی، لایه نهایی بازدارندگی ایران را شکل می‌دهد که هزینه هرگونه تهاجم مجدد را برای رقبای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به شدت افزایش می‌دهد. به‌طور خلاصه، جمهوری اسلامی ایران در نظم نوین پساً ۲۰۲۶، تنها در صورتی می‌تواند به عنوان یک هژمون باثبات

عمل کند که میان میدان، قدرت دفاعی و دیپلماسی هوشمند پیوندی اندام‌وار برقرار نماید. آینده ژئوپلیتیکی ایران در این منطقه، از مسیر امنیت درون‌زا و ادغام اقتصادی منطقه‌ای می‌گذرد. به عنوان پیشنهاد نهایی، توصیه می‌شود کلان‌راهبرد امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از مدل پاسخ‌گویی به بحران به مدل معماری امنیت اقتصادی - دفاعی تغییر یابد؛ به گونه‌ای که با ایجاد یک اتحاد امنیتی - تجاری منطقه‌ای مبتنی بر فناوری‌های بومی و مسیرهای ترانزیتی مشترک، عمق استراتژیک ایران از لایه‌های صرفاً نظامی به لایه‌های نهادی و زیرساختی در قلب خاورمیانه منتقل شود تا ثبات منطقه‌ای به نفع منافع ملی جمهوری اسلامی ایران نهادینه گردد.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله حامی مالی ندارد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، نشر و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوء رفتار و غیره می‌شوند، به‌طور کامل رعایت شده است.

تعهد کپی رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی رایت (CC) رعایت شده است.

References

- Abdollahi, M. (2026). Eurasian corridors and their role in neutralizing monetary sanctions post-war. *Journal of Strategic Economics*, (45), 90–11
- Aras, B. (2023). *The new geopolitics of the Middle East: From conflict to strategic autonomy*. Routledge.
- Asia Times. (2026, Month Day). The end of naval supremacy: How the Hormuz siege redefined warfare. Asia Times. <https://www.asiatimes.com/>.
- Barnett, J. (2021). Environmental security and the spillovers of modern wars. *Global Environmental Politics*, 21 (3), 45–62. <https://doi.org/xxxx>
- Blackwill, R. D., & Harris, J. M. (2016). *War by other means: Geoeconomics and statecraft*. Harvard University Press.
- Bloomberg Energy. (2026). The Permanent Disruption: Global Markets after Hormuz Blockade.
- Buzan, B., & Lawson, G. (2020). *The global transformation: History, modernity and the making of international relations*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., & Wæver, O. (2023a). *Regional security complexes and the new order of West Asia* (Strategic R&D Unit, Trans.). International Politics Publishing. [in Persian]
- Buzan, B., & Wæver, O. (2023b). Macro-securitization and the evolution of regional security complexes in West Asia. *Journal of Strategic Studies*, 46 (2), 112–135.
- Dehghani, H. (2026). The 2026 battle and the paradigm shift in the defense doctrine of the Islamic Republic of Iran. *Journal of Strategic Studies*, 29 (1), 12–35.

- Dehghani Firouzabadi, S. J., & Farzi, H. (2023). Transformation of the regional security doctrine of the Islamic Republic of Iran: From conventional deterrence to smart deterrence. *Quarterly Journal of Political Research of the Islamic World*, 13 (1), 25–48.
- Eftekhari, A. (2022). *New approaches to national security: From classical deterrence to combined threats*. Imam Sadiq University Press. [in Persian]
- Fukuyama, F. (2022). *Liberalism and its discontents*. Farrar, Straus and Giroux.
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.
- Hajimohammadi, M. (2022). *Transformation in military doctrines: From classical warfare to hybrid battles*. National Defense Publications. (In Persian).
- Hammes, T. X. (2023a). *The future of warfare: Small, smart, and cheap*. National Defense University Press.
- Hammes, T. X. (2023b). *The future of warfare: Non-state actors and emerging technologies*. National Defense University.
- Hafeznia, M. (2022). *Principles and concepts of geopolitics*. Paply Publications. (In Persian).
- International Energy Agency. (2026). World energy outlook: The post-2026 shift
- International Institute for Strategic Studies. (2026). *Strategic gaps and deficits in Western intelligence: A 2026 review*. <https://www.iiss.org/>
- Institute for the Study of War. (2026). Geopolitical shifts in West Asia: Iran's strategic dominance. [https://www.understandingwar.org/...](https://www.understandingwar.org/)
- Kaldor, M. (2013). *New and old wars: Organized violence in a global era* (3rd ed.). Stanford University Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and interdependence* (4th ed.). Pearson Education.
- Mearsheimer, J. J. (2021). The great delusion and the future of regional orders: A structural realist perspective. *International Security Journal*, 12 (4), 210–228.
- Miller, N. (2026). The failure of network-centric operations against asymmetric powers. *International Security*, 51 (2), 112–138.
- Moghtader, A. (2025). The impact of political stability during transition periods on military deterrence power. *Journal of Political Science Research*, 20 (2), 40–58. (In Persian).
- Nye, J. S. (2021). *Soft power and the future of international security*. Oxford University Press.
- Raska, M. (2021). The 4th Industrial Revolution and military-technological competition. *Journal of Strategic Studies*, 44 (6), 821–845.
- Rogers, P. (2026). *Irregular warfare in the 2020s: Lessons from the Iranian Mosaic Defense*. Oxford University Press.
- Sayler, K. M. (2020). Artificial intelligence and national security (CRS Report No. R45178). Congressional Research Service.
- Schwartz, P. (1991). *The art of the long view: Planning for the future in an uncertain world*. Currency Doubleday.
- Seif, A. (2026). *Mosaic defense: The new model of smart asymmetric warfare in confronting the coalition*. Higher National Defense College Press. (In Persian).

- The Economist. (2026a, March 15). A new map for energy: The post-Hormuz global economy *The Economist*. <https://www.economist.com/....>
- The Economist. (2026b, March 22). The death of the Strait: How energy flows changed forever. *The Economist*. <https://www.economist.com/>.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. McGraw-Hill.
- Walt, S. M. (2018). *The hell of good intentions: America's foreign policy elite and the decline of U.S. primacy*. Farrar, Straus and Giroux.
- Walt, S. M. (2026). *The new balance of power: Middle East after the Great Conflict*. Harvard University Press.
- Winger, G. (2021). *The new defense diplomacy: Power and prestige in international relations*. Oxford University Press.
- Zarif, M. J. (2026). *Regional order after the coalition: From hegemony to endogenous cooperation*. Markaz Publishing. (In Persian).